

Balcanisme

Dan Radu Stănescu. Poet, eseist, traducător, editor știri externe. Născut la data de 20.12.1945 în Mediaș, județul Sibiu. Studii: Liceul „C.I. Parhon”, Ploiești. Facultatea de Limbi Romanice, Universitatea București, secția franceză-spaniolă, 1968. Carieră: profesor în învățământul superior militar 1968–1978; redactor „AGERPRESS” 1978–1982; publicist și traducător independent 1982–1989; coordonator de programe și vicepreședinte al LADO (Liga Apărării Drepturilor Omului din România); editor știri externe Antena 1, Realitatea TV, România TV (1995–2013).

Publicații. **Volume originale:** „Măine, poemul acesta”, versuri, Editura Eminescu, 1982 (premiul de debut al editurii); „Scrisori către Ariel”, versuri, Editura Eminescu 1984; „Loc de uitare”, versuri, Editura Eminescu, 1986; „Errata și alte texte”, versuri și proză, Editura Eminescu, 1998

Traduceri: Pamfil Șeicaru, „România în Marele Război” (în colaborare), Editura Eminescu, 1990; André Compte-Sponville, „Mic tratat al marilor virtuți”, Editura Univers, 1998; Michel Foucault, „Anormalii”, Editura Univers, 2000; Andrei Makine, „Femeia care aștepta”, Editura Polirom, 2005; François Weyergans, „Trei zile cu mama”, Editura Polirom; Andrei Makine, „Iubirea omenească”, Editura Polirom, 2007; Emir Kusturica, „Unde sunt eu în toată povestea asta?”, Editura Polirom, 2010.

În periodice: cronici literare, versuri, proză, și eseuri în reviste ca: „Viața Românească”, „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Observator” și „Dialog” (München); comentarii de politică externă în „Tribuna României”, „Lumea”, „Lumea azi”; a deținut rubrici permanente în „Viața studentească” și „Ziarul de duminică”.

Membru al Uniunii Scriitorilor din România (din 1993), Societății Ziaristilor din România, Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki (din 1995), LADO.

S-a stins din viață pe 27 mai 2014.

Prefață de Cristian Teodorescu

Post-scriptum:

Lucian Vasilescu, Bogdan-Alexandru Stănescu,
Daniel Nicolescu, Stelian Țurlea

Prefață

Când calmul și echilibrul devin o excepție. Și ce excepție!

Cristian Teodorescu

Îi sunt recunoscător lui Dan Radu Stănescu pentru ideea de a strânge într-o carte comentariile pe care le-a publicat în „Ziarul de Duminică”. Evenimentele și întâmplările care le-au prilejuit s-au estompat sau au căzut în uitare, în timp ce însemnările sale despre ele își păstrează și interesul, și prospețimea.

Scrise de la altitudinea moralistului care știe să descopere semnificația lucrurilor, fără a se pierde în detalii și găsind locul întâmplărilor la zi în marele desen al istoriei, textele lui Dan Radu Stănescu au ceva din ironia bine cumpănită și din melancolia *Epistolelor* lui Ion Ghica.

Când le citeam în suplimentul duminical al „Ziarului Financiar”, mi-ar fi plăcut ca aceste schițe să aibă mai mult loc, încât puterea de evocare a autorului să se poată desfășura nestingherită. Însă ca omul trecut cu brio prin rigorile poeziei, D.R. Stănescu are darul de a-și esențializa textele în propoziții care sugerează un tablou de mai mari dimensiuni, încât atmosfera lor te face să ai nostalgii, alături de autor, iar regretul că spațiul rubricii nu-i oferea loc

să-și lase narațiunile schițate să se transforme în povestiri e compensat de plăcerea pe care ți-o dă un text în care nu există fraze de umplutură și întregul se rotunjește în mici bijuterii stilizate.

Îl cunoșteam pe Dan Radu Stănescu din versurile sale, care rezistă și ele fără probleme la proba timpului, dar și din traduceri și din articolele din reviste. Ca poet e un singuratic, nu-l poți vâri într-o anumită generație, poate și pentru că nu și-a dorit un destin de grup. E un modernist fără frontiere, ca să zic așa, ceea ce a pus în încurcătură critica de întâmpinare deprinsă cu plutoane generaționiste. D.R. Stănescu nu făcea nici politică literară; își recunoștea simpatiile, dar, dintr-un amestec de orgoliu și timiditate, prefera amicitia platonică, declarațiilor de dragoste literară în grup. Din nefericire, la noi, cu excepții care întăresc regula, poeții și-au plătit și își plătesc singurătatea prin marginalizare din partea unei critici grupate ea însăși în plutoane și direcții. Poeții din categoria lui Dan Radu Stănescu sunt evaluați ca „discreți” sau ca „inclasabili” – adică din punctul de vedere al criticilor, n-a venit să ne facă plecăciuni și nici n-a ieșit cu vreo declarație de intenție, ca să știm dacă e cu noi sau împotriva noastră. Câte nedreptăți literare s-au făcut din cauza asta? Mă tem că vom avea o hartă cu autorii care au avut de suferit din cauza politicii criticii literare de-abia peste cel puțin zece ani, când – sunt convins! – printre autorii care vor avea de câștigat se va afla și Dan Radu Stănescu.

Ca traducător, autorul acestei cărți e unul dintre acei puțini care știu să găsească punctul de echilibru între original și echivalarea sa într-o limbă română de o bogăție lipsită de complexe. Cine citește traducerea lui Dan Radu Stănescu își dă imediat seama de marea avere culturală

a tălmăcitorului și de excelențele sale relații cu limba română.

Ca autor de articole risipite prin presă, Dan Radu Stănescu e un tip pe ale cărui judecăți te poți bizui. Nu e un părerolog priapic, specie răspândită, și nici un comentator atât de amabil, încât nu-ți dai seama ce critică și ce laudă, specie și mai răspândită, ci un comentator care n-a chiulit de la cei șapte ani de acasă și nici nu frecventează, prudent, mai multe bisericiuțe. Scrie ce crede și, din cauză că nu și-a tranzacționat opiniile, n-a devenit proprietar de rubrică înainte de 1989. Nu poți să spui însă despre el, ca autor de articole, că era un revoltat. A fost, ca mulți, o voce critică, dar fără să ajungă la disidență, deși căpătase acel grad de exasperare din cauza căruia, între dorința de a publica făcând concesii și curajul unor manifeste în regim de samizdat, a ales ca mulți să nu mai publice.

În acest volum veți descoperi o voce critică reținută la capitolul invective, dar care e cât se poate de ritoasă în privința principiilor. Spre deosebire însă de comentatorii care nu știu cu ce se mănâncă istoria autohtonă și care habar n-au nici de istoria evoluției ideilor în România, D.R. Stănescu pune liniștit lucrurile la punct, când e vorba despre o dispută locală, lărgind discuția, când e cazul, și dincolo de schimbătoarele noastre granițe. Așa se face că în disputa care se întărește periodic, despre locul nostru în Europa, Dan Radu Stănescu spune calm că suntem balcanici. Nu geografic, ci în spirit, din cauză că balcanismul nu e o simplă arie geografică, ci o conjuncție culturală de care aparținem, cu bune și cu rele. Dacă ne ignorăm trăsăturile balcanice, n-avem cum să ne autoevaluăm onest și lucid și vom continua să ne privim ca pe

o ciudățenie din sud-estul Europei, marcată cu dangaua înroșită în foc și de turci, și de ruși, dar și cu tatuajele vișărilor noastre occidentale, pe care le-am ascuns periodic, ca să nu ne ia turcii banii și beregata și rușii din teritoriu.

Când mă întâlnesc, destul de rar, cu Dan Radu Stănescu, îl întreb ce se mai întâmplă în lume. Îl știu priceput și pasionat de politica externă, dar nu ca mai noii externiști de televiziune care se ocupă de aventurile amoroase ale lui Putin și de faptele diverse de pe mapamond. În câteva cuvinte îmi spune care e ansamblul și pe unde se află România în marele joc diplomatic, încât mă întreb de ce un asemenea om nu se află în corpul de analiști ai Ministerului de Externe. Poate că el n-o vrea sau, mai degrabă, fiindcă nu s-a dus să se milogească de vreun puternic al zilei, cum au făcut alți poeți care au devenit externiști, pe vremuri sau în zilele noastre.

În acest inspirat amestec de comentarii despre ceea ce se întâmplă în România la zi, și de amintiri, unele despre el, cele mai multe despre alții, cu el în rol secundar, D.R. Stănescu reușește un cocktail care ar trebui să-i poarte numele. Spre deosebire de publiciștii de azi, care sunt ori nostalgici incurabili ai ceaușismului, ori totalitariști ai vremurilor noi, Dan Radu Stănescu nu și-a pierdut simțul critic al omului obișnuit care a îndurat frigul și foamea pe vremea lui Ceaușescu, dar nici nu se iluzionează că în vremurile noi o duce mai bine. La fel cum pe vremea lui Ceaușescu aleșii partidului unic o duceau bine, în timp ce alegătorilor le mergea prost, în actuala democrație, remarcă autorul cărții, aleșii partidelor au aceeași atitudine *de scapă cine poate*, cu deosebirea că pe cei care fură azi nu mai are cine să-i dea în vileag de dragul dreptății unice, ca pe vremuri,

ci sculele dreptății care trec de partea tuturor partidelor care visează să devină unice, pentru a-și infunda politic adversarii.

În acești ani încinși în care jurnaliștii s-au întăritat pentru o parte sau alta a lumii politice, unii din motivul că lucrau la moguli, alții fiindcă făceau presă de partid, Dan Radu Stănescu se numără printre pușinii fericiți care și-au luat drept deviză versul eminescian: „Privitor ca la teatru tu în lume să te-nchipui”. Asta nu înseamnă că în comentariile sale a adoptat atitudinea regelui Solomon, care pentru a se convinge care dintre muierile ce spuneau că sunt mama copilului era cea adevărată a recurs la imparțialitatea tăierii copilului în două. În calmul și echilibrul său, Dan Radu Stănescu ascunde o pasionalitate, aidoma aceleia a psalmistului biblic. Și nu știu cât de mult îl face balcanismul nostru să iasă la bătaie ca David împotriva lui Goliat, dar ca iubitor al Bucureștiului și al eclecticei culturi bucureștene Dan Radu Stănescu e un evanghelist singuratic în acești ani în care Bucureștiul a ajuns un metoc al dobitocilor care-l confundă cu Sodoma și Gomora.

Notă asupra ediției

În mod normal, s-ar fi convenit ca această carte să apară cu circa un an în urmă. Imediat după ce autorul ei s-a prăpădit. (A fost predată la editură în februarie 2014, când el mai trăia, avea postfața – pe atunci, acum a devenit prefață – a lui Cristian Teodorescu, argumentul și sumarul de azi). Era făcută, închisă la toți nasturii, dar o comisie editorială plictisită, aflând că autorul nu mai poate să protesteze, pentru că, între timp, trecuse la loc cu verdeață, a decis să nu. Un nu care, fără îndoială, nu avea, nu are legătură cu valoarea volumului.

Prin grația Magdalenei Mărculescu și a Rodicăi Săndulache, această alcătuire literară poate să iasă la iveală. Este un compediu de jurnalism inteligent, o probă de spirit caragialian, o regândire a tuturor poncifelor asociate Balcanilor și balcanismului.

În aceste articole publicate preț de aproape 8 ani în paginile (de hârtie sau electronice) ale *Ziarului de duminică*, jurnalistul a concurat poetul, iar spiritul ludic, calamburul, nostalgia sufocantă și ironia șfichiuitoare s-au întrețesut alcătuind o scoarță, cerebrală dar și lirică, acidă și tandră, unică în felul ei în peisajul nostru publicistic.

Sunt, în acest volum, texte cutremurătoare prin acuitatea percepției și luciditatea analitică, după cum există piese amuzante, până la hohot. Sunt texte care pot fi citite la întâmplare, pe sărite, dar care, pentru cei mai răbdurii, pot fi urmărite în întregul lor, mult mai bine articulat decât ar părea la prima vedere.

Daniel Nicolescu

Cu tălpile goale

M-a mirat întotdeauna modul în care majoritatea vârfurilor ierarhice își tratează propriile eșecuri. Oamenii au o îngăduință bonomă, un aer de copii prinși la borcanul cu dulceață și dovedesc o frivolitate mai stânjenitoare decât cochetăria bătrânelor cocote când își amintesc de trecutul aventuros.

Departe de a-și lua distanță față de erori și de a reface calculul la rece și mult, o, mult mai departe de a se retrage măcar temporar din cursă, stâlpii societății – să le zicem așa – își găsesc scuze de circumstanță.

Una dintre cele mai invocate este „naivitatea” cu care s-au angajat în cine știe ce confruntare. Urmează „prea marea încredere în oameni” și, oarecum în subsidiar, „lipsa de fermitate” în tratarea cine știe căror fenomene negative sau a unor parteneri „cu probleme”. Nu îmi amintesc să fi auzit în ultimii ani de vreo demisie de onoare. Mi se pare că numai bătrânul Mircea Ionescu Quintus, scos printr-un joc de evaluări informatorul

informatorilor, a părăsit conducerea partidului său cu o demnitate irepetabilă.

Dacă e vorba de „autocritică“ (ah, de când n-am mai auzit vorba asta de duh!), ea seamănă cu imputările pe care și le făcea și Ceaușescu pe vremuri. Nici el nu era tot timpul suficient de vigilent, așa că în viața partidului se iveau din când în când „lipsuri, minusuri și nerealizări“. E adevărat că el nu înregistra eșecuri. Ce m-ar fi distrat pe timpul acela o înfrângere în alegeri. Sau măcar așa, de ochii lumii, un 56 la sută! Țin minte că până și cu câteva zile înainte de marea răsturnare a situației, instructorii de partid veneau pe la adunările generale din întreprinderi cu inima strânsă, să nu fie cumva vreun recalitrant care să se opună realegerii Tovarășului în fruntea unicei formațiuni politice a neamului.

Cam de aceiași recalitranți se tem și mulți dintre conducătorii de astăzi. Analiza eșecurilor este urmată de promisiunea unei reforme de fond a partidului. Nu știu însă cum se face că schimbarea structurală se transformă într-o gâlceavă interminabilă pentru funcțiile de la vârf. Duse în culise, alimentate cu zvonuri și dinamitate cu snoave, aceste dezbateri rămân circul cotidian al scenei noastre politice. Chiar atunci când se mimează câte o consultare a „bazei“, rezultatele se contrafac peste noapte și eșichierul „elitei“ rămâne aproape neschimbat. „Ori să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimic. Ori să nu se revizuiască, primesc, dar atunci să se schimbe câte ceva, mai ales prin punctele esențiale“, pare să fie sloganul care guvernează jocurile de la noi, după o rețetă mai veche de un secol. Baza nu contează nici măcar cât un cetățean turmentat.

Culmea este că schema de lucru este respectată și în instituții sau formațiuni care nu au nimic cu politicul. Dacă

cineva vrea să pună la punct o întreprindere, prima grijă este înființarea unui corp de comandă, a unui staff, care să toace banii cu scheme și fantezii și să întocmească strategii ale reușitei. Nici aici, nimeni nu se gândește la cine va duce munca de la o zi la alta, de la un an la altul. „Pleavă găsim noi, cu spicul e mai greu“, își spun în barbă strategii.

Pe la începutul anilor '80, un importator destoinic a găsit în Italia niște pantofi de lux la un preț de nimic. Bucuros de chilipir (pentru că și pe vremea aceea comisionul curgea), a adus în țară câteva zeci de mii de perechi de pantofi. Puse în vânzare, încălțărilor nu s-au dovedit chiar performante. La prima ploaie, talpa ceda și omul rămânea desculț. Misterul s-a dezvăluit foarte repede, după ce ai noștri nu s-au sfiit să ceară socoteală italienilor. Era vorba de așa-numiții „pantofi de mort“, fățoși pe deasupra, dar cu tălpi de carton, pentru că morții nu se prea plimbă. Așa se explica și prețul redus. Dar cine să se gândească la talpă?

Mogoșoaia, mon amour

Prima dată când mi-am împleticit pașii printre arborii și frunzișurile Mogoșoaiei eram cu totul nepregătit. Știam că satul este scaldat de un lac altădată acoperit de nuferi. Știam iarăși că pe unul dintre malurile generoasei bălți se ridică un castel minunat ridicat pe vremuri de Brâncoveanu, ajuns prin anii ultimului război mondial în posesia prințesei Martha Bibescu, transformat apoi de comuniști în muzeu, pentru ca, până la urmă, și ei să-l confişte bucureștenilor.

Nu aveam însă habar despre oamenii locului. Am ajuns pe acolo în adolescență, străbătând o cale prăfoasă, în drum spre oarecare cimotoi, neamuri adică. Prin ei am aflat că mai bine de jumătate de sat este populat cu foști refugiați basarabeni, condamnați prin anii '50 să-și ducă traiul în Bărăgan și adunați în preajma Capitalei după ce lațul slăbise. Se lepădaseră cu ușurință de bruma adunată în câmpie, case pipernicite din paiantă, câteva loturi bicisnice de pământ cultivate cu greu, distanțe imense până la prima gară (în mintea lor de atunci, Ciulnița era un fel de metropolă) și se strânseseră în apropierea unui oraș ceva mai mare și devenit subit generos, unde miliția nu le mai cerea acte. Cealaltă parte a satului era constituită pe-atunci din alți persecutați ai ordinii publice, țigani, care ba mâncau pâinea bucureștenilor, ba le furau locul de muncă, ba beau prea mult, ba vorbeau prea repede și așa mai departe. Această zonă de populație marginală și mozaicată străjuia fostele moșii brâncovene. Încercând să se descurce, locuitorii și-au ridicat căsuțe pe unde-au putut, și-au făcut grădini, și-au crescut copiii anevoie, venind cu greu în oraș cu tramvaie hodorogite și cerându-și aproape iertare că au îndrăznit să meargă spre centru.

Cu timpul, poate și datorită lor, Mogoșoaia a devenit o comună multicoloră și tolerantă, cu obiceiuri neștiute în istorie și, probabil, nerepetabile prin alte părți. Copilandrii cântau nu manele, ci șlagăre italienești (unele chiar din cele folosite în filme de Fellini), anglo-americeane sau vechi romanțe rusești. Tații lor, atunci când aveau vreme, pescuiau în lac laolaltă cu scriitorii adăpostiți de casa de creație din preajmă și nu de puține ori împărțeau cu ei, solidari, roadele. Femeile umpleau

treptele dinspre baltă ale palatului, spălând cu sârg, dar mai ales cu mult detergent prost, Țoalele casei. În vremea deci în care comunismul era victorios la orașe și sate, umbra Brâncoveanului se uita blând la propășirea neamului. Domnitorul asista neputincios la modul ciudat în care unii își dau dezinvolt cu stângul în dreptul. Pentru că, să nu uităm, peștii nu consumă detergenți, iar pescarii de ocazie erau sabotajii inconștient de propriile neveste. Nici copiii nu prea puteau cânta în voie atâta vreme cât milițienii nu înțelegeau textul, așa că de câteva ori au fost chemați să-l transcrie pe curat nu la școală, ci la secție. Numai biserica rămânea neschimbată, chiar dacă nu se putea folosi clopotnița din apropiere din motive de securitate și slujitorilor ei li se recomanda toaca.

Mă întorc deseori, tot mai matur, tot mai bătrân, la Mogoșoaia. În țărâna de-acolo mi-am adunat și ce mi-a mai rămas din marile bogății ale lumii, osemintele părinților mei. Ceva mă înduioșează când trec pe cărările înglodate ale vechiului cimitir. Ceva mă face să râd fără stăpânire. Drapată mai nou cu crâșme scumpe în care bieții localnici nu pot intra, decorată cu firme monstruoase în care toate ghicitoarele lumii profetesc un viitor imposibil, comuna de lângă coasta noastră cea dreaptă a început să semene cu o țară întreagă.

Ghiveci cu limbă stricată

Cred că am mai pomenit despre răspunsul extrem de lapidar dat de un tânăr critic literar, acum vreo 25 de ani, întrebărilor unui scurt chestionar.